

درس دوم

پرسش

۱. سمت را در لغت و اصطلاح تعریف و سمت منطق را بیان کنید.

سمت در لغت ، به علامتی گفته می شود که در نتیجه داغ نهادن بر پوست حیوان پدید می آید؛ ولی امروزه به مطلق علامت ، اعم از این که بر حیوان باشد یا غیر آن، با داغ باشد یا غیر داغ، سمت گفته می شود.

اما در معنای اصطلاحی آن اختلاف است:

- برخی می گویند مراد از آن عنوان و نام علم است
  - و برخی مراد از آن را وجه تسمیه علم می دانند.
- بدون تردید ، صرف ذکر نام یک علم ، موجب فزونی بصیرت در فراگیری آن دانش نخواهد بود و آنچه دربردارنده چنین فایده ای است بیان وجه تسمیه علم است.

۲. مراد از نطق ظاهری و باطنی و منظور از ماده « نطق » در منطق چیست؟

نطق ظاهری به معنای تکلم است نطق باطنی بر منشأ آن ، یعنی تفکر و تعقل اطلاق می شود. مراد از نطق در علم منطق ، اندیشه و نطق باطنی است.

۳. مراد از منطق صوری و مادی چیست؟

آن بخشی از منطق که متکفل خطاسنجی در قلمرو صورت فکر ، چه در عرصه تعریف و چه در محدوده استدلال است ، منطق صوری می باشد و آن بخشی از منطق ، که عهده دار سنجش خطا در ماده فکر است ، منطق مادی نامیده می شود.

۴. چرا منطق به صوری و مادی تقسیم می شود؟

منشأ خطای اندیشه، فقدان دو شرط انتخاب معلومات مناسب و صحیح و تنظیم و صورت بندی درست آنها ، است. منطق مادی، عهده دار سنجش خطا در ماده فکر است. منطق صوری، متکفل خطاسنجی در قلمرو صورت فکر است.

۵. برای کشف مجهول از طریق فکر چه شروطی لازم است ؟
برای کشف مجهول از طریق فکر، حداقل دو شرط اساسی وجود دارد:
الف) انتخاب معلومات مناسب و صحیح
ب) تنظیم و صورت بندی درست آنها.

۶. تصور و تصدیق را با ذکر مثال تعریف کنید.
تصور عبارت است از: صورت پدید آمده اشیا در ذهن ، به نحوی که اقتضای حکم و اعتقادی را نداشته باشد؛ مانند علی، خورشید و ماه، آسمان زیبا، آیا حسن عالم است؟
تصدیق عبارت است از: ادراک مطابقت و یا عدم مطابقت یک نسبت (جمله خبری) با واقع؛ مانند زمین کروی است. جیوه جامد نیست. البته چنین ادراکی مقتضای حکم و اذعان نیز است.

۷. چرا مباحث منطق به دو بخش تصورات و تصدیقات تقسیم می شود؟
وجه چنین تقسیمی این است که، جریان اندیشه در ذهن، گاه از طریق سامان بخشی چند تصور برای رسیدن به تصویری جدید و گاه از طریق تنظیم و ترتیب دادن چند تصدیق برای رسیدن به تصدیقی جدید صورت می گیرد. از این رو ، منطق صوری به عنوان ابزار و روشی برای خطاسنجی جریان تفکر، باید در دو بخش تصورات و تصدیقات ، نقشی اساسی داشته باشد.

خودآزمایی

۱. منظور از سمت یک علم ، .....

الف) وجه تسمیه آن است.

ب) عنوان آن است.

ج) جایگاه آن است.

د) مرتبه آن است.

۲. استعمال ماده « نطق » به معنای اندیشه .....

- (الف) حقیقت است. (ب) مجاز است به علاقه محل. (ج) مجاز است به علاقه سببیت. (د) استعمال در موضوع له است.

توضیح:

علاقه حالت: این مجاز در جایی است که لفظ حال (جاگرفته) ذکر گردد و محل آن اراده شود. چون بین محل (جا، ظرف، مکان) و حال (جاگرفته، وارد شده، اقامت گزیده، مظروف) ملازمه هست. مانند: «ففي رحمت الله هم فيها خالدون» در رحمت خداوند خواهند بود و جاودانه در آن می‌مانند. مراد از «رحمت» بهشتی است که رحمت در آن جای می‌گیرد.

پس آنان در بهشتی هستند که رحمت در آن جایگزین می‌شود و وارد می‌گردد. بنابراین در لفظ «رحمت» مجاز مرسل هست و علاقه آن حالت است. [یعنی «رحمت» گفته شده و «جنت» اراده شده است].

علاقه محلیت: این مجاز در جایی می‌آید که لفظ محل ذکر گردد و آنچه در محل جا گرفته اراده شود. مانند: «فليدع ناديه». پس مجلسش را فرا خواند. که مقصود کسی است که در مجلس جای دارد. و مانند: «يقولون بأفواههم» با دهانهایشان می‌گویند. یعنی با زبانهایشان می‌گویند. چون عادتاً گفتار تنها با زبان پدید می‌آید.

علاقه سببیت: این مجاز در جایی است که لفظ سبب ذکر شود و مسبب از آن اراده گردد؛ مانند: «رعت الماشية الغيث» چهارپایان باران را چریدند. یعنی گیاه را. برای این که باران سبب در رویدن گیاه است.

علاقه مسببیت: این مجاز در جایی است که لفظ مسبب (پدیده) ذکر گردد و سبب (علت) اراده شود؛ مانند: «و ينزل لكم من السماء رزقا» و از آسمان برای شما روزی می‌فرستد. یعنی باران می‌فرستد که آن باران سبب پدید آمدن روزی می‌شود.

توجه کنید: در جایی که علاقه سببیت بود لفظ مجاز سبب بود و از آن اراده مسبب می‌شد، و در جایی که علاقه مسببیت است لفظ مجاز مسبب است و از آن اراده سبب شده است.

به نظر می‌رسد پاسخ این پرسش هیچکدام از گزینه‌ها نیست بلکه پاسخ صحیح مجاز به علاقه سببیت می‌باشد. زیرا اندیشه، سبب و علت نطق کردن است و سخن گفتن مسبب و معلول از اندیشه است. یعنی مسبب (نطق) ذکر شده است و سبب (اندیشه) اراده شده است.

عبارت کتاب: نطقی که حقیقتاً به معنای تکلم است و مجازاً بر منشأ آن، یعنی تفکر و تعقل اطلاق می‌شود و اتفاقاً مراد از نطق در این علم، همین معنای مجازی، یعنی اندیشه و نطق باطنی است.

۳. منطق درونی یعنی،

الف) علم.

ج) صورت های ذهنی.

ب) تفکر.

د) تصدیق.

۴. منطق به لحاظ ادبی، .....

الف) مصدر میمی است.

ب) اسم مکان است.

ج) اسم مکان و آلت است.

د) مصدر میمی و اسم مکان است.

۵. وقوع خطا در فکر، .....

الف) فقط در ماده است.

ب) فقط در صورت است.

ج) محال است.

د) در ماده و صورت است.

۶. نام های دیگر منطق صوری ..... است.

الف) منطق عمومی و منطق عملی.

ب) منطق نظری و منطق اعمالی.

ج) منطق قدیم و منطق اختصاصی.

د) منطق نظری و منطق کلاسیک.

۷. سنجش خطا در ماده فکر به عهده ..... است.

الف) منطق نظری.

ب) منطق عمومی.

ج) منطق کلاسیک.

د) منطق عملی.

۸. برای کشف مجهول از طریق فکر، حداقل ..... لازم است.

(الف) انتخاب معلومات مناسب.

(ب) تنظیم و صورت بندی درست معلومات.

(ج) انتخاب معلومات مناسب و صحیح و تنظیم درست آنها.

(د) انتخاب معلومات صحیح.

۹. صورت ذهنی اشیا چه نام دارد؟

(الف) فکر.

(ب) علم حصولی.

(ج) علم حضوری.

(د) تصدیق.

توضیح: انسان گاه به صورت اشیا علم دارد و گاه به حضور وجود آنها در درون خود. در صورت نخست، علم را "حصولی" در صورت دیگر "حضوری" می نامند. علم حصولی به نوبه خود به دو نوع تقسیم می شود: تصور و تصدیق.

البته تعریف علم حصولی باید دقیق تر شود. زیرا علم حصولی اعم صورت های ذهنی اشیا و ادراک مطابقت یا عدم مطابقت نسبت های خبری، با واقع است.

۱۰. کدام گزینه درباره اصطلاح تصدیق درست است؟

(الف) تصدیق همان اذعان است.

(ب) تصدیق همان اعتقاد است.

(ج) تصدیق ادراک واقع است به نحوی که دنبال آن حکم می آید.

(د) تصدیق همان حکم است.

توضیح: حکم لازمه تصدیق است و بعد از تصدیق صادر می شود.

۱۱. درباره آیه های «أَقِمِ الصَّلَاةَ» و «أَلَمْ نُعْهِدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَلَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ» زیر کدام

گزینه مناسب است؟

(الف) تصور. (ب) تصدیق. (ج) فکر. (د) علم حضوری.

۱۲. درباره آیه های زیر کدام گزینه مناسب است؟

«یا بنی لا تُشْرک بِاللّهِ» و «وَلَا یَغْتَب بَعْضُکُمْ بَعْضاً»

الف) تصدیق. (ب) تصور. (ج) فکر. (د) منطق.

۱۳. کدام گزینه برای آیه های زیر درست است؟

«مَالِی لَا أَرِی الْهُدُودَ» و «فَلَوْ أَن لَّنَا كَرَّةٌ فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ»

الف) تصور. (ب) تصدیق. (ج) علم حضوری. (د) فکر.

توضیح سؤال ۱۱ تا ۱۳: هرگاه جمله ، سؤالی یا طلبی یا غیر کامل باشد ، تصور خواهیم داشت و

هرگاه یک مرکب تام خبری داشته باشیم که همراه با حکم و اذعان باشد ، تصدیق خواهیم داشت.

۱۴. هنگامی که شخص احساس درد می کند و هنگامی که درد او از بین می رود وی ابتدا علم

..... و بعد علم ..... دارد.

الف) حضوری - حصولی.

ب) حصولی - حضوری.

ج) درونی - حضوری.

د) حضوری - درونی.

۱۵. اگر علم عبارت باشد از «صورت ذهنی اشیا» ، منظور از «صورت» کدام گزینه است؟

الف) صورت های محسوس و معقول.

ب) تصورات بدیهی و غیربدیهی.

ج) تصدیقات بدیهی و غیر بدیهی.

د) صورت های محسوس و شکل هندسی اشیا.

توضیح:

تعریف مطلق علم این نیست.

تعریف شرح الاسمی مطلق علم عبارت است از: «هر گونه آگاهی و ادراک از عالم وجود».

پس «صورت ذهنی اشیا» ، علم حصولی تصویری نه مطلق علم.

اگر «صورت ذهنی اشیا» را تعریف مطلق علم بدانیم ، کلمه «صورت» ، شامل تصور و تصدیق و علم حضوری خواهد شد که صحیح نیست. به همین خاطر در ویرایش جدید منظور از «صورت» را «مفهوم» دانسته است و فقط آنرا مربوط به تصور دانسته است و تصدیق را اینگونه تعریف کرده است (ادراک مطابقت یا عدم مطابقت یک گزارش با واقع) تا با تعریف تصور خلط نشود همچنین علم حضوری ، حضور خود شیء برای انسان است نه صورت شیء. پس با توجه به اینکه «صورت ذهنی اشیا» را «تصور» بدانیم ، پاسخ صحیح گزینه ب است.

۱۶. عبارات «اگر باران ببارد» و «آیا باران می بارد؟» به ترتیب کدامند؟

الف) تصدیق – تصور.   ب) تصور – تصدیق.

ج) تصور – تصور.   د) تصدیق – تصدیق.

۱۷. عبارات «دانش انوار است در جان رجال» و «آب کم جو تشنگی آور بدست» به ترتیب

کدامند؟

الف) تصدیق – تصور.   ب) تصور – تصدیق.

ج) تصور – تصور.   د) تصدیق – تصدیق.

توضیح: مورد اول یک نسبت خبری است که حکم به مطابقت آن با واقع می کنیم ، پس تصدیق است. «دانش ، در جان رجال انوار است» به خلاف مورد دوم که یک جمله انشائی است نه خبری. پس تصور خواهد بود.

۱۸. اگر پس از نگاه کردن به یک شیء ، چشمان خود را ببندید تصویری از آن شیء در لحظه ای

کوتاه پیش رویتان نقش می بندد. به چنین پدیده ای اصطلاحاً ..... میگوییم.

الف) علم حضوری.   ب) فکر.   ج) تصور.   د) تصدیق.

۱۹. آن بخش از منطق که عهده دار خطاسنجی در ماده فکر است ..... نامیده میشود.

الف) منطق عملی.   ب) منطق اختصاصی.

ج) منطق صوری.   د) گزینه الف و ب.

برای تفکر بیشتر

۱. رؤوس ثمانیه را به تفصیل بیان کنید.
این اصول برای ایجاد بصیرت و اشتیاق در متعلم و خواننده به مطالب و مسائل آن علم یا کتاب، بیان می شود و چون در سر آغاز و مقدمه کتب ذکر می شود به رؤوس ثمانیه شهرت یافته است.
رؤوس ثمانیه "یا" موضوعات هشتگانه " که عبارتند از:
۱. تعریف علم (بیان ماهیت آن علم که شامل جنس علم و فصلش که آنرا از علوم دیگر متمایز می کند)
۲. موضوع علم (هر آنچه که از شایستگی بررسی و تحقیق در آن علم را دارد)
۳. فایده علم (فایده ای که با مطالعه آن مترتب می شود و آنرا از بیهوده و بی فایده بودن در می آورد)
۴. مؤلف علم (مدون و مؤسس علم که آن علم را تبیین نموده است)
۵. ابواب و مباحث علم (بررسی اینکه از یقینی است یا ظنی؟. نظری است یا عملی؟. شرعی است یا غیر آن؟، تا اینکه طالب علم، بدنبال آنچه مطلوب از آن علم است باشد).
۶. جایگاه علم در میان دیگر علوم (قبل از چه علوم و بعد از چه علومی باید فرا گرفته شود)
۷. غرض و مقصود علم (علت غائی و هدفی که از مطالعه آن علم دنبال می شود)
۸. روش های تعلیم علم (شیوه های تعلیم آن علم است که یکی از چهار قالب «**تحدید**؛ تعلیم مطلب از طریق تعریف کردن»، «**تقسیم**؛ تکثیر از اعم به اخص مثلاً تقسیم انسان به مذکر و مؤنث»، «**تحلیل**؛ عکس تقسیم است» و «**برهان**؛ بیان مطلب از طریق قیاس» می باشد)
* البته در ذکر برخی موارد از این ۸ مورد اختلاف وجود دارد
۲. آیا علم منطق از عهده جلوگیری خطا در ناحیه ماده فکر برمی آید؟
بله، علم منطق، در قسمت صناعات خمس، قوانینی و تقسیماتی را ذکر می کند، **بکارگیری آنها** موجب جلوگیری خطا در ناحیه ماده فکر می شود.

۳. کدام بخش منطق متکفل بحث از منطق عملی است؟

صناعات خمس

۴. آیا علم و آگاهی اختصاص به انسان دارد یا در حیوانات و موجودات مجرد نیز یافت میشود؟

علم در مورد غیر انسان به چه معناست؟

هر کدام از جمادات ، نباتات ، حیوانات ، ملائکه مجرد و انسان ها ، دارای کمال وجودی در مرتبه خود هستند و بهره ای از علم دارند.

البته این علم در حیوانات ، حسی و خیالی است و در ملائکه ، عقلی است و سیطره آگاهی آنها تنها به همان اندازه‌ای است که خداوند به آنها اعطا کرده است و به همان اندازه نیز آنها را مأمور گردانیده است و بیش از آن از آنان مطالبه نمی‌کند.

حل ارزیابی های کتاب منطق ۱ – بر اساس ویرایش جدید

ارزیابی میانی ۱

۱. منظور از سمت یک علم ، .....

الف) وجه تسمیه آن

ب) عنوان آن

ج) جایگاه آن

د) اهمیت آن

۲. استعمال ماده «نطق» در معنای اندیشه .....

الف) حقیقت است

ب) مجاز است به علاقه محل

ج) مجاز است به علاقه سببیت

د) استعمال در موضوع له است

پاسخ صحیح با توضیحات لازم ، در سؤال دوم خودآزمایی چاپ قدیم ذکر شد.

۳. منطق به لحاظ ادبی ..... است.

الف) مصدر میمی

ب) اسم مکان

ج) اسم مکان و آلت

د) مصدر میمی و اسم مکان

ارزیابی میانی ۲

۱. محل تولد منطق تکوینی ..... است.

الف) تمدن یونان باستان

ب) آکادمی علوم تمدنی

ج) همان محل تولد انسان

د) مشرق زمین

۲. خالق منطق تکوینی ..... است.

الف) ارسطو حکیم یونانی

ب) خداوند

ج) برخی از دانشمندان بزرگ یونانی

د) تلاش عقلانی توده های انسانی

ارزیابی میانی ۳

۱. برای کشف مجهول از طریق فکر، حداقل ..... لازم است.

الف) انتخاب معلومات مناسب

ب) تنظیم و صورت بندی درست معلومات

ج) انتخاب معلومات مناسب، صحیح و تنظیم درست آنها

د) انتخاب معلومات صحیح

۲. وقوع خطا در فکر ..... است.

- (الف) فقط در ماده
(ب) فقط در صورت
(ج) محال
(د) در ماده و صورت

ارزیابی میانی ۴

۱. صورت ذهنی اشیا بدون حکم چه نام دارد؟

- (الف) فکر
(ب) تصور
(ج) تصدیق
(د) احساس

۲. کدام گزینه درباره اصطلاح تصدیق درست است.

- (الف) تصدیق همان ادعان است
(ب) تصدیق همان اعتقاد است
(ج) تصدیق همان حکم است
(د) تصدیق ادراک مطابقت یا عدم مطابقت یک گزارش با واقع است

۳. درباره آیات «أقم الصلوة»، «یا بنی لا تشرک بالله»: «فلو ان لنا کره فتکون من التوفیق» کدام

گزینه مناسب است؟

- (الف) تصور، تصور، تصور
(ب) تصدیق، تصدیق، تصدیق
(ج) تصدیق، تصدیق، تصور
(د) تصور، تصور، تصدیق

۴. روش درست تعریف در بخش منطق ..... و روش درست استدلال در بخش منطق

..... تبیین می شود.

(الف) مادی - صوری

(ب) تصورات - تصدیقات

(ج) صوری - مادی شی ها در باره تفکر

(د) تصدیقات - تصورات

ارزیابی پایانی

۱. سمت را تعریف و سمت منطق را بیان کنید.
۲. مراد از نطق ظاهری و باطنی و منظور از ماده «نطق» در منطق چیست؟
۳. مراد از منطق تکوینی و تدوینی چیست؟
- منطق تکوینی: اندیشه طبیعی و خدادادی انسان که در تمام انسانها وجود دارد.
- منطق تدوینی: تدوین و تنظیم قوانین منسجم برای تصحیح فکر و جلوگیری آن از خطا.
۴. مراد از منطق صوری و مادی چیست؟
۵. چرا منطق را به صوری و مادی تقسیم کرده اند؟
۶. برای کشف مجهول از طریق فکر چه شروطی لازم است؟
۷. تصور و تصدیق را با ذکر مثال تعریف کنید.
۸. چرا مباحث منطق به دو بخش تصورات و تصدیقات تقسیم شده است؟

پاسخ سؤالات این ارزیابی در قسمت پرسش چاپ قدیم ذکر شد.

[▶ https://Eitaa.com/Tadris_H](https://Eitaa.com/Tadris_H)

[📺 https://aparat.com/M.Asadi14](https://aparat.com/M.Asadi14)

دریافت درس ها و ارسال سؤالات

Aparat.com/M.Asadi14

Eitaa.com/Tadris_H

Telegram.me/Tadris_MA

Asadi.Tadris@Gmail.com

ID : @Asadi14